

DELOVNO GRADIVO

15. 11. 2006

**STRATEGIJA ZA DVIG RODNOSTI V
REPUBLIKI SLOVENIJI**

Ljubljana 2006

**Republika Slovenija
Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve**

KAZALO

UVOD	5
1 Oris demografske slike v EU in Sloveniji	7
1.1 Demografske razmere v Evropski Uniji	7
1.2 Demografske razmere v Sloveniji	7
1.3 Pomembne značilnosti slovenske družbe	9
1.3.1 Spremembe v določenih življenjskih obdobjih	9
1.3.2 Delitev dela, enake možnosti za spol in segregacija na trgu dela	9
1.3.3 Statistika umrljivosti in splavov	11
1.3.4 Idealno število otrok	12
1.4 Projekcija demografskih gibanj v Sloveniji	12
1.5 Vzroki za nizko stopnjo rodnosti	13
2 Temeljne smernice in namen strategije za dvig rodnosti v RS	15
2.1 Namen strategije	15
2.2 Temeljna smernica 1: Življenje je vrednota	16
2.3 Temeljna smernica 2: Družina je naše upanje	16
2.4 Temeljna smernica 3: Otroci so naša prihodnost	16
3 Temeljni cilji Strategije za dvig rodnosti v RS	17
3.1 Izboljšanje razmer za mlade družine in družine z več otroci	17
3.2 Vzpostavitev sistema za lažje usklajevanje družinskega in poklicnega življenja	17
3.3 Zmanjšanje umrljivosti in števila splavov	18
3.4 Povečanje preventive in zdravja otrok, mladine in staršev	18
3.5 Vračanje družbe k osnovnim vrednotam: življenje, družina, otroci	18
4 Ukrepi strategije za dvig rodnosti v RS	19
4.1 Ukrepi za izboljšanje razmer za mlade družine in družine z več otroci	19
4.1.1 Uvedba premij za zgodnejše odločanje za otroka	19
4.1.2 Zmanjšati plačila za vrtec	19
4.1.3 Reforma sistema financiranja vrtcev	19
4.1.4 Zagotoviti ustrezen vzgojno-varstveni dodatek za otroke, ki niso vključeni v vrtec	19
4.1.5 Postopno znižanje cen programov	20
4.1.6 Vzpodbujanje delodajalcev za odpiranje internih vrtcev	20
4.1.7 Vzpodbujanje medgeneracijskega sodelovanja	20
4.1.8 Znižati stroške učbenikov in šolskih potrebščin	20
4.1.9 Uvesti enotno subvencioniranje šolske prehrane	20
4.1.10 Zagotoviti subvencioniranje šole v naravi	20
4.1.11 Zmanjšati stroške prevoza v šolo	21
4.1.12 Izenačitev regionalnih pogojev za stroške šolanja otrok	21
4.1.13 Zagotovitev trga zemljišč in stanovanj	21
4.1.14 Progresivna odvisnost državne premije od števila otrok	21
4.1.15 Uvedba prvega družinskega stanovanja za določen čas	21
4.1.16 Zagotovitev zamenjave stanovanj	21
4.1.17 Pospešitev reševanja vlog za zazidljivost	22

4.1.18	<i>Zagotoviti boljšo izrabo kapacitet v mreži materinskih domov in varnih hiš</i>	22
4.1.19	<i>Višina prispevkov delodajalca za pokojninsko in invalidsko zavarovanje zaposlene matere (ali očeta, če je edini hranitelj družine) z majhnimi otroki naj bo progresivno odvisna od števila otrok ,ki jih vzdržuje</i>	22
4.1.20	<i>Pravice iz pokojninskega zavarovanja pogojene s številom otrok</i>	22
4.1.21	<i>Olajšave pri individualnem dodatnem pokojninskem zavarovanju</i>	22
4.1.22	<i>Najmanj ohranitev veljavnih olajšav za vzdrževane otroke</i>	23
4.1.23	<i>Uvedba skupne dohodninske napovedi</i>	23
4.1.24	<i>Uvedba davka na nepremičnine in premoženje</i>	23
4.2	<i>Ukrepi za vzpostavitev sistema za lažje usklajevanje družinskega in poklicnega življenja</i>	23
4.2.1	<i>Vzpodbude delodajalcem, ki za polni delovni čas zaposlujejo matere/očete po preteku starševskega dopusta</i>	23
4.2.2	<i>Vzpodbude delodajalcem za zaposlovanje staršev s skrajšanim delovnim časom</i>	23
4.2.3	<i>Projekti za vzpodbujanje staršem naklonjenih podjetij</i>	24
4.2.4	<i>Prilagajanje programov vrtcev glede na potrebe okolja</i>	24
4.2.5	<i>Odpravljanje stereotipov o delitvi dela v gospodinjstvu</i>	24
4.3	<i>Ukrepi za zmanjšanje umrljivosti in števila splavov</i>	24
4.3.1	<i>Nacionalni program za preprečevanje samomorov</i>	24
4.3.2	<i>Vzpodbujanje humanega in pozitivnega odnosa ginekologov do nosečnic in še nerojenega življenja</i>	24
4.3.3	<i>Vzpostaviti učinkovit sistem pomoči nosečnicam in mladim materam v stiski, ki razmišljajo o prekinitvi nosečnosti</i>	25
4.3.4	<i>Plačilo splava</i>	25
4.3.5	<i>Vzpodbujanje posvojitvev in rejništva</i>	25
4.4	<i>Ukrepi za povečanje preventive in zdravja otrok, mladine in staršev</i>	25
4.4.1	<i>Pripravljanje preventivnih programov za otroke in mladostnike</i>	25
4.4.2	<i>Izboljšati raven zdravstvenega varstva nosečnice in še nerojenega otroka</i>	26
4.4.3	<i>Zagotoviti ustrezno strokovno pomoč pri preventivi in zdravljenju neplodnosti</i>	26
4.4.4	<i>Pozitiven odnos zdravstvenega osebja do nosečih žensk</i>	26
4.5	<i>Ukrepi za vračanje družbe k osnovnim vrednotam: življenje, družina, otroci</i>	27
4.5.1	<i>Seznanjanje javnosti z ukrepi Vlade RS za spodbujanje rojstev</i>	27
4.5.2	<i>Spodbujanje družinam prijazne družbe</i>	27
4.5.3	<i>Vzpodbujanje nesenacionalističnega poročanja medijev</i>	27
4.5.4	<i>Organiziranje kampanje za promocijo vrednot: življenje, družina, otroci</i>	27
4.5.5	<i>Uvesti predmet, ki bo obravnaval etične norme in splošne civilizacijske vrednote</i>	27
4.5.6	<i>Uvesti predmet z demografskimi temami</i>	28
5	Monitoring izvajanja ukrepov strategije	28

PRILOGA 1: ukrepi po področjih in finančne posledice

- 1 zdravstvo**
- 2 varstvo predšolskih otrok**
- 3 izobraževanje**
- 4 zakonska zveza, starševsko varstvo in družinski prejemki**
- 5 trg dela in konkurenčnost staršev na trgu dela**
- 6 stanovanjska politika**
- 7 pokojninsko zavarovanje**
- 8 davčni sistem**
- 9 medijska kampanja**

UVOD

Demografski problemi v Sloveniji so v zadnjem času prispevali k velikemu povečanju zanimanja tako politične in najširše družbene javnosti kot tudi množičnih medijev za to problematiko. Tudi države članice EU se zavedajo, da se mora stara celina z veliko zamudo nemudoma soočiti s problemom staranja prebivalstva in sprejeti ukrepe za njegovo naravno obnavljanje. V širši družbi se namreč razmeroma hitro širi spoznanje, da bo imelo zaostrovanje demografskih razmer številne negativne in težko popravljive posledice. Vse bolj postaja jasno, da bo izrazito staranje prebivalstva velik izziv za sisteme socialne varnosti, vplivalo pa bo tudi na bodočo konkurenčnost gospodarstva, zaposlenost in rast produktivnosti. Ker obenem v ospredje stopajo tudi odnosi med generacijami in rodovi, je pričakovano, da se širša družba sprašuje, kaj lahko država stori, da bi dvignila rodnost.

Čas osamosvajanja slovenske države in obdobje tranzicije sta postavili v ospredje družbenega in političnega dogajanja zlasti izgradnjo novega pravnega sistema, uveljavitev demokratične politične ureditve, prehod v tržno gospodarstvo in nekoliko kasneje tudi intenzivne ter kompleksne priprave na vstop v EU. Vse navedene obsežne aktivnosti so zasenčile številna druga družbena vprašanja, med katerimi je bilo tudi vprašanje prebivalstvene politike in demografske krize v Sloveniji.

Potek spreminjanja ravni rodnosti v Sloveniji sledi podobnim družbenim trendom, kot potek spreminjanja rodnosti v večini evropskih in drugih industrijsko razvitih držav. Prevladuje nizka smrtnost in rodnost ter sorazmerno nizek ali celo negativen naravni prirastek prebivalstva. Raziskave na eni strani kažejo splošno majhno motiviranost prebivalstva za rojevanje večjega števila otrok. Po drugi strani pa zaznavamo velik razkorak med željo po številu otrok posameznih parov, ter realnim številom otrok v partnerskih skupnostih. Upadanje rodnosti pod nivo enostavnega obnavljanja prebivalstva je tesno povezano s spremenjenim načinom življenja ljudi: spremenjeno organizacijo življenja v družini, spremenjeno družbeno vlogo ženske, spremenjenim odnosom do otrok in načrtovanja družine, do česar je prišlo z zamenjavo med generacijami. Posledično se je spremenila tudi družina. Priča smo deinstitutionalizaciji družine ter zatonu tradicionalnih vrednot. Opredelitev družine in njena identiteta sta na križpotju. Pri tem kakšni bodo demografski trendi v prihodnosti pa je precej odvisno od stabilnosti, usklajenosti ter prioritete, ki jih bo družina oblikovala znotraj slovenske družbe.

Vlada RS se zaveda, da je v sklopu celotne demografske politike, družinska politika potrebna in da si Slovenija ne more privoščiti odsotnosti družinske politike in brezbriznosti do problema rodnosti. Na oblikovanje družine in kakovost življenja družin pa ne vplivajo samo družinske politike v ožjem smislu, temveč družinska politika, ki zaobjema zelo različne resorje od davčnega sistema do stanovanjske in šolske politike, zaposlovanja, servisnih služb, izobraževalne politike itd.

Zato je vlada RS pripravila dokument s katerim se sooča in konkretno posega v to perečo problematiko. Na podlagi statistike, raziskav in strokovnih mnenj je oblikovala temeljne smernice svojih aktivnosti za dvig rodnosti v RS. Oblikovala je temeljne cilje na podlagi katerih bo uvedla številne konkretne ukrepe in tako aktivno posegla na številna kritična področja omenjene problematike.

Med vzroki za upadanje rodnosti v Sloveniji, so tudi neustrezna socialna in družinska politika v preteklosti, omejevanje števila otrok z neustreznim odnosom do življenja in s stigmo širše družbe do družin z večjim številom otrok. Zato so temeljno vodilo nastajanja tega dokumenta vrednote: življenje, družina, otroci.

Vlada RS se zaveda, da je vsako življenje vrednota, da družine predstavljajo naše upanje in otroci prihodnost slovenskega naroda. Zato želi s konkretnimi predlogi aktivno prispevati k boljšemu položaju družin in družin z več otroci, k lažjemu odločanju mladih za več otrok ter posledično za bolj življenju, družini in otrokom prijazno in naklonjeno družbo.

1 ORIS DEMOGRAFSKE SLIKE V EU IN SLOVENIJI

1.1 Demografske razmere v Evropski Uniji

Evropa se danes sooča z demografskimi spremembami, ki so po svojem obsegu in teži brez primere. Zelena knjiga „Odziv na demografske spremembe: nova solidarnost med generacijami“ z odprtjem poglavja o rodnoti in staranju prebivalstva Evrope prikazuje posledice dosedanjih demografskih trendov in hkrati izraža politično voljo za sprejem ukrepov, ki bodo težili v smeri naravnega obnavljanja prebivalstva po posameznih državah članicah.

Glavna dosežka druge polovice 20. stoletja, ki izhajata iz izboljševanja zdravstvenih in socialnih razmer, sta podaljševanje življenjske dobe prebivalstva in dvig kakovosti življenja posameznikov. Ta proces pa zlasti v razvitih državah sovпада z izrazitim upadanjem števila rojstev, zaradi česar se zvišuje povprečna starost prebivalstva in dolgoročno nakazuje upadanje skupnega števila prebivalcev.

Leta 2003 je bil letni naravni prirastek v EU le 0,04 %; v novih državah članicah razen Cipra in Malte pa je prebivalstvo celo upadlo. V številnih državah le še priseljevanje preprečuje neprestano padanje števil (Eurostat). Rodnost je povsod nižja od meje, ki je potrebna za naravno obnavljanje prebivalstva. Namesto rodnotne stopnje 2,1 otroka na žensko v rodni dobi, ki je nujna, da se prebivalstvo obnavlja po naravni poti, je le-ta v številnih članicah pod 1,5 otroka na žensko. V Sloveniji, z 1,2 otroka na žensko je ta stopnja med najnižjimi. Nove članice in kandidatke imajo nižjo rodnot kot stare. Upanje vzbuja podatek, da si Evropejci želijo imeti povprečno 2,3 otroka na žensko. Zato Zelena knjiga o demografskih spremembah v EU usmerja politiko za več otrok na način lažjega usklajevanja poklicnega in družinskega življenja mladih družin.

1.2 Demografske razmere v Sloveniji

Slovenija je konec 20. stoletja vstopila v posebej kritično fazo svojega demografskega razvoja. Že vse od leta 1997 naprej beleži prebivalstvo Slovenije negativni naravni prirastek in s tem višjo smrtnost kot rodnot. Prebivalstvo sicer počasi narašča, vendar izključno zaradi migracij (Malačič, 2005, str.11). Sredi leta 2005 je drugič v samostojni Sloveniji presešlo vrednost dva milijona. V zadnjih 10 letih se je povprečno povečevalo za 1360 oseb letno. Večina teh oseb so bili priseljenci. Če bi bilo število prebivalstva Slovenije odvisno samo od rojstev in smrti, bi se že 9 let zmanjševalo. Toliko časa je namreč naravni prirast že negativen (SURS).

Rodnot se je zniževala do konca 20. stoletja, odtlej stagnira na zelo nizki ravni oziroma se rahlo povečuje. V letu 2005 je bilo v Sloveniji 18157 živorojenih otrok, kar je za dobro tretjino manj kot 25 let prej. Celotna stopnja rodnoti, torej povprečno število otrok na žensko, se je iz 2,11 zmanjšala na 1,26. Povečala pa se je povprečna starost žensk ob rojstvu prvega otroka iz 22,9 na 27,8 let (SURS).

Tako nizke vrednosti so deloma posledica poviševanja starosti žensk ob rojstvu prvega in naslednjih otrok. Zato predvidevamo, da se bo rodnot v prihodnjih letih

rahlo povečala, vendar bo še daleč pod ravnjo potrebne za obnavljanje prebivalstva. Poleg nizke ravni rodnosti je za Slovenijo značilno, da le malo žensk (7 %) ne rodi vsaj enega otroka in da se že skoraj polovica otrok rodi neporočenima staršema. Delež žensk brez živorojenih otrok se zna postopoma povečati, tudi zaradi prelaganja rojstev v višje starosti.

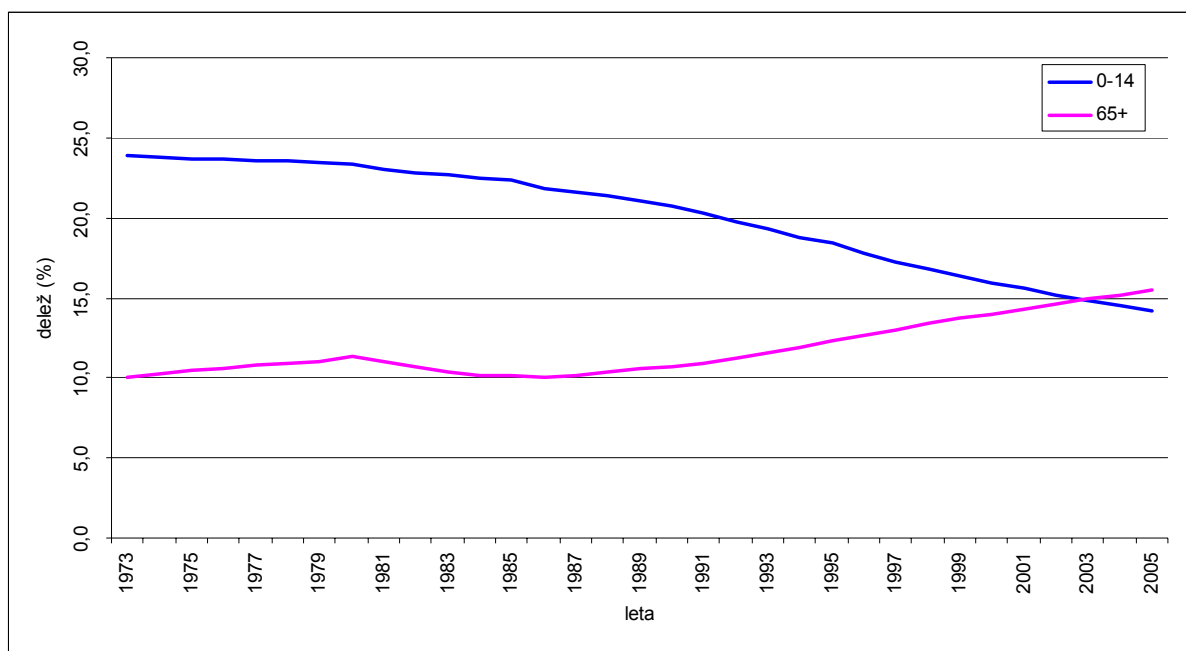
Tabela 1: Živorojeni otroci, Slovenija, 1980 - 2005

	1980	1990	1995	2004	2005
SKUPAJ	29.902	22.368	18.980	17.961	18.157
dečki	15.276	11.454	9.741	9.101	9.355
deklice	14.626	10.914	9.239	8.860	8.802
Živorojeni na 1000 prebivalcev	15,7	11,2	9,5	9,0	9,1
Povprečna starost matere ob rojstvu vseh otrok	25,3	26,0	27,2	29,2	29,4
Povprečna starost matere ob rojstvu prvega otroka	22,9	23,9	25,0	27,5	27,8
Celotna stopnja rodnosti (povprečno število živorojenih na žensko v rodni dobi)	2,11	1,46	1,29	1,25	1,26

Vir: Statistični urad RS

Na splošno se pričakovano trajanje življenja v Sloveniji podaljšuje. Pričakovano trajanje življenja ob rojstvu je bila v Sloveniji v obdobju 2004-2005 za moške 74,1 let, za ženske pa 81,3 let. V istem letu je bila pričakovana življenjska doba za moške stare 65 let še 15,5 let, za ženske v isti starostni skupini pa še 19,9 let. S takimi vrednostmi se Slovenija uvršča v spodnji del lestvice držav EU. Njen položaj je slabši, če se primerjajo samo moški oziroma boljši, če se le ženske. Razlika med pričakovanim trajanjem življenja moških in žensk je namreč v Sloveniji zelo velika, 7,2 let. Na Švedskem in Nizozemskem je le 4,5 let. V Sloveniji je delež starih že večji od deleža mladih. Poleg tega se pričanja zniževati tudi že delež starih 15–64 let; to so praviloma delovno aktivne osebe (SURs). V EU je poleg Slovenije še šest držav v katerih je delež starih višji od deleža mladih in sicer Italija, Grčija, Španija, Portugalska, Latvija, Nemčija (Eurostat).

Slika 1: Delež prebivalstva, mlajšega od 15 let in starega 65 let ali več, Slovenija, 1973–2005

Vir: Statistični urad RS

1.3 Pomembne značilnosti slovenske družbe

1.3.1 Spremembe v določenih življenjskih obdobjih

V Sloveniji in tudi ostalem razvitem svetu se korenite spremembe pojavljajo predvsem v dveh življenjskih obdobjih, v obdobju prehoda iz življenja v izvorni družini v družino, ki si jo kot odrasli ustvarimo, ter v višjem starostnem obdobju s podaljševanjem zaključne faze družinskega življenja. Poroke so prestavljene v poznejše obdobje mladosti, saj se starost ob prvi poroki premika k tridesetim letom. Prav tako se viša starost ob rojstvu prvega otroka. Posledice so tudi kasnejše vzpostavitve lastnih družin ali tako-imenovano življenje v LAT fazi (living apart together), ki pomeni življenje s starši, ob visoki stopnji avtonomije in socialne neodvisnosti mladih oseb. Gre za nekakšno delno samostojnost znotraj obdobja podaljšane mladosti. LAT faza lahko pomeni naslednje življenjske aranžmaje:

- ✓ življenje doma v času šolanja (obdobje 25-29 let),
- ✓ življenje doma tudi po zaključku šolanja in pridobitvi zaposlitve,
- ✓ življenje doma, ki se prepleta z občasnim bivanjem drugje,
- ✓ življenje izven doma, ki pa vsebuje redne obiske družine orientacije in kontinuirano uporabo njenih uslug in storitev (večinoma povzeto po Ule, 2002).

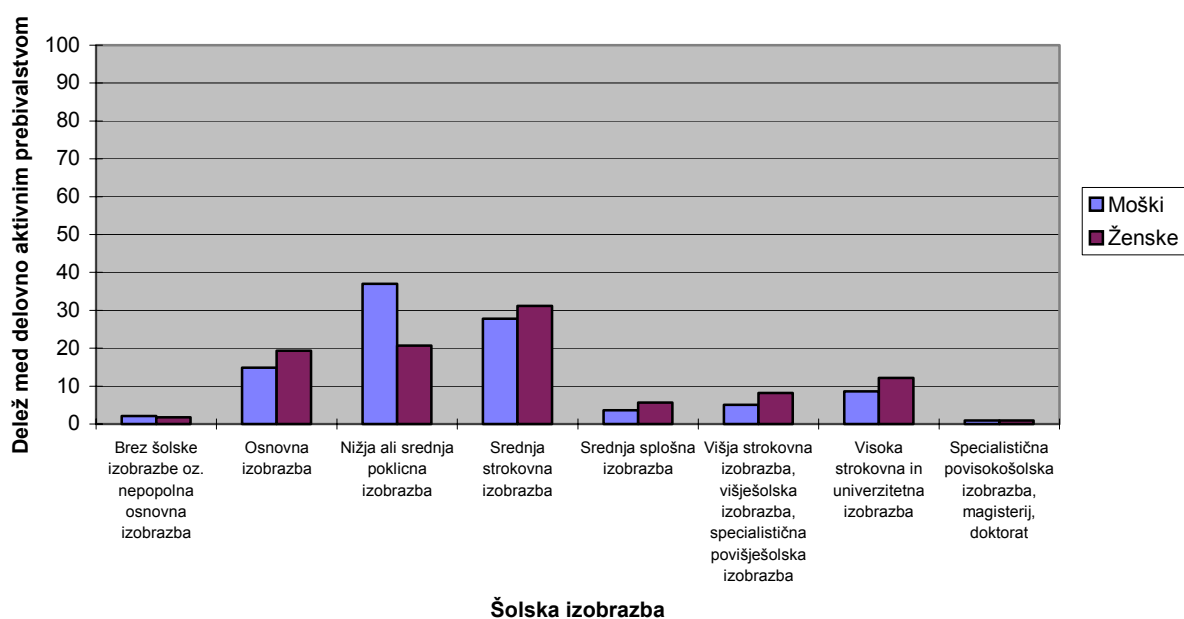
1.3.2 Delitev dela, enake možnosti za spol in segregacija na trgu dela

Drugo pomembno področje je primerjava glede delitve dela v družini nekoč in danes. Stanje se na tem področju, kljub korenito spremenjenemu položaju in visoki zaposlenosti žensk ni bistveno spremenilo v primerjavi z minulim obdobjem. Zaradi tehnološkega napredka so gospodinjstva dela (uporaba sodobnih aparatov) po eni

strani mnogo lažja, po drugi strani pa kompleksnejša zaradi raznovrstnosti opravil in prilagajanja raznim uveljavljenim zahtevam (higienskim, modnim, prostorskim...). Za ženske kombinacija gospodinjstva, službe za polni delovni čas in skrbi za otroke zahteva veliko samoodrekanja. Njihov osebni dohodek namreč ne zadošča za preložitve nekaterih opravil na storitveni sektor, ki bi jih razbremenil. Ostane jim torej opiranje na pomoč partnerjev, staršev in sorodnikov. Raziskave s tega področja pa kažejo na nezadostno prilagoditev moških na spremenjeno družbeno vlogo žensk (Čeranič Istenič, 1994; Ule, 2002).

V Sloveniji povprečno število tedensko običajno opravljenih ur, ki jih delajo moški sovпада s povprečjem EU-25 (41,2 ur), ženske pa v povprečju v Sloveniji opravijo precej več ur (39,1) kot je povprečje za EU-25 (33,5 ur) (SURS). Vzrok za to gre iskati v dejstvu, da v Sloveniji tako ženske kot moški delajo v višjem deležu s polnim delovnim časom kot v državah EU.

Slika 2: Delavno aktivno prebivalstvo po šolski izobrazbi in spolu v Sloveniji, 2002, 2. četrtletje (struktura %)

Vir: Statistični urad Republike Slovenije, Anketa o delovni sili

Med delovno aktivnimi ženskami v Sloveniji (leto 2002) jih ima največ srednjo strokovno izobrazbo (31,2%), sledijo ženske z nižjo ali srednjo poklicno izobrazbo (20,7%), osnovno izobrazbo (19,3%), visoko strokovno in univerzitetno izobrazbo (12,2%), višješolsko izobrazbo (8,2%), srednjo splošno izobrazbo (5,7%), brez osnovnošolske izobrazbe (1,8%) in s podiplomsko izobrazbo (0,9%). Po stopnji izobrazbe so ženske uspešnejše v gimnazijskih programih, višješolskih in visokošolskih študijih (SURS).

V letih od 1993 do 2002 se je zmanjšal delež delovno aktivnih žensk brez šolske izobrazbe in z osnovno izobrazbo, povečal pa delež z visoko strokovno in

univerzitetno izobrazbo. Zaradi spremembe šolskega sistema in s tem tudi nazivov pridobljene šolske izobrazbe, je prišlo zlasti v kategoriji nižje oziroma srednje izobrazbe do sprememb v uvrščanju delovno aktivnih oseb v posamezne kategorije, zato je za tovrstno izobrazbo težko oceniti, do kakšnih sprememb je prišlo v obdobju od leta 1993 do 2002. Podobno stanje je pri delovno aktivnih moških, le-da sta prvi dve mesti zamenjani. Največ moških ima nižjo ali srednjo poklicno izobrazbo (37%), sledijo pa tisti s srednjo strokovno izobrazbo (27,8%) (SURS).

Ženske v Sloveniji in tudi v nekaterih drugih evropskih državah so le v malo manjšem deležu kot moški zastopane na trgu dela. Vendar pa se ta številčno približno enaka porazdelitev ne pojavlja več v večini dejavnosti in na različnih hierarhičnih nivojih. Gre za horizontalno in vertikalno segregacijo, s katero se soočajo ženske na trgu dela (Eurostat).

Po ADS je stopnja brezposelnosti žensk v Sloveniji (leto 2002) 6,3% in je za 0,6 odstotnih točk višja kot pri moških. V obdobju od leta 1993 do leta 2002 se je stopnja brezposelnosti žensk znižala z 9,1% na 6,3%. Znižala se je tudi pri moških, in sicer z 9,9% na 5,7%. Do leta 1997 je bila stopnja brezposelnosti žensk nižja od stopnje brezposelnosti moških. Od tega leta dalje pa je vseskozi višja.

Med brezposelnimi ženskami po strukturi trajanja brezposelnosti (leto 2002) prevladujejo tiste, ki so brezposelne več kot 24 mesecev (31,8%), sledijo brezposelne ženske od 1 do 5 mesecev (27,3%) in od 6 do 11 mesecev (20,4%). Primerjava z moškimi kaže, da je med moškimi več takšnih, ki so brezposelni dalj časa. Več kot 24 mesecev jih je brezposelnih 45,1%, od 12 do 23 mesecev pa 21,3%. Delež moškim v strukturi brezposelnih moških po spolu, ki so dolgotrajno brezposelni (več kot 24 mesecev), je v vseh desetih letih višji kot pri ženskah. V desetih letih se v tej kategoriji brezposelnih oseb delež vseskozi zvišuje pri obeh spolih (SURS).

1.3.3 Statistika umrljivosti in splavov

Leta 2005 je umrlo 18825 prebivalcev, od tega 277 zaradi prometnih nezgod in 503 zaradi samomorov. Največ in sicer 284 samomorov je bilo v starostnem obdobju 20 – 49 let ter 276 samomorov po 50. letu starosti. Največ samomorov naredijo moški, in sicer 391 v 2005, žensk pa je bilo 112. Tudi med mladimi so prometne nezgode z motornimi vozili najpogostejši zunanji vzrok smrti s 57,7%, sledijo pa samomori z 21,9 %. Povprečno 15 samomorov mladih, starih od 10 do 19 let, na leto v Sloveniji in nekajkrat več poizkusov samomora je problem, ki ga ni moč spregledati (SURS).

Število dovoljenih splavov je od leta 1982, ko je doseglo najvišjo vrednost (19744 dovoljenih splavov), do leta 2005 (5851 dovoljenih splavov) ves čas postopoma upadalo. Dovoljena splavnost je tako v letu 2005 znašala le še dobro četrtino tiste iz leta 1982 oziroma 11,7 dovoljenih splavov na 1000 žensk v rodni dobi. Starostno specifična dovoljena splavnost je bila leta 2005 najvišja v starostni skupini 30-34 let in sicer 18,3 dovoljenih splavov na 1000 žensk, nekoliko nižja v starostnih skupinah 25-29, 20-24 in 35-39 let (16,8, 15,6 oziroma 15,5 dovoljenih splavov na 1000 žensk), pri mladostnicah do 19. leta in ženskah po 40 letu pa je bila starostno

specifična stopnja dovoljene splavnosti nižja od 8 dovoljenih splavov na 1000 žensk. Totalna stopnja splavnosti se je od leta 1982 (1,4 splava na žensko) do leta 2005 znižala na 0,4 splava na žensko (IVZ).

Skupno število zunajmaterničnih nosečnosti, spontanih splavov in drugih patoloških oblik nosečnosti ostaja v obdobju od leta 1982 do 2005 ves čas zelo podobno in se giblje okoli 3000 primerov letno. Tako se je v Sloveniji leta 2005 z dovoljenim splavom končala le še dobra petina vseh registriranih nosečnosti, na eno dovoljeno prekinitvev nosečnosti pa so se rodili več kot trije otroci (IVZ).

1.3.4 Idealno število otrok

Za enostavno obnavljanje prebivalstva, pri sedanji ravni umrljivosti, bi morala ženska v svoji rodni dobi v povprečju roditi 2,1 otroka (Malačič, 2005, str.12). Zadnje raziskave s tega področja pa kažejo, da si mladi v povprečju želijo 2,4 otroka (Ule, 2002). Ob aktualni stopnji rodnosti, ki je 1,26 otroka na žensko v rodno dobi, si tako Vlada RS kot celotna slovenska družba zastavi vprašanje, kako bo mogoče zmanjšati ta razkorak med željami in realnostjo, ter omogočiti mladim parom, da imajo toliko otrok, kot si jih želijo.

1.4 Projekcija demografskih gibanj v Sloveniji

Za Slovenijo je bila osnovna varianta projekcije Eurostata za obdobje 2002–2050 izdelana na osnovi naslednjih predpostavk:

- ✓ do leta 2050 se bo pričakovano trajanje življenja ob rojstvu podaljšala za moške na 79,8 let, za ženske pa na 85,2 leti,
- ✓ povprečno število otrok na eno žensko v koledarskem letu se bo do leta 2027 povečalo na 1,5 in nato bo stagniralo,
- ✓ selitveni prirast bo ves čas okrog 6000 oseb, z rahlim zmanjšanjem okrog leta 2015.

Iz te projekcije izhaja, da se bo število rojstev nekaj časa rahlo povečevalo, po letu 2015 pa se bo začelo zmanjševati. Leta 2034 se jih bo rodilo le še 15 tisoč. Pomemben razlog je zmanjševanje števila žensk v rodni dobi zaradi hitrega zniževanja rodnosti po letu 1980. Delež mladih, ki je leta 2002 znašal 15 %, bo leta 2042 le še 12 %.

Delež starejših bo tudi v prihodnje naraščal. V obdobju 2006 do 2010 nekoliko počasneje kot v letih pred tem, saj bo v tem obdobju starostno mejo 65 prestopila generacija, ki se je rojevala v obdobju med drugo svetovno vojno, ko je bilo število rojenih otrok bistveno nižje kot v letih pred, zlasti pa po tem obdobju. Bistveno pa se bo povečal delež prebivalcev starejših od 80 let. Število starejših od 65 let bo do leta 2010 zraslo za 29.000 oseb, delež bo presegel 16,5%. Sledilo bo hitro poviševanje deleža starejših od 64 let; leta 2042 jih bo 29 %.

Delež starih 15–64 let se bo zmanjševal. Leta 2002 je bilo 70 % prebivalstva Slovenije starega 15–64 let. Leta 2042 jih bo le še 59 %. Glede na to, da se iz te starostne skupine formira ekonomsko aktivno prebivalstvo je jasno, da je treba za

morebitno ohranjanje sedanjega razmerja med ekonomsko aktivnim in ekonomsko neaktivnim prebivalstvom povečati rodnot ali/in priseljevanje in podaljšati delovno dobo. Samo povečanje rodnoti ne bo zadostovalo, ker za hitro in močno zvišanje rodnoti ni realnih možnosti. Čas, potreben za doseg dolgoročnega cikla, ki naj bi bil vsaj 2 otroka na žensko, se namreč meri v desetletjih (Malačič, 2005, 11-13).

1.5 Vzroki za nizko stopnjo rodnoti

Spremenjene rodnoti in odlašanja rojevanja se ne da pojasniti z neko univerzalno teorijo, pač pa je pri pojasnjevanju potrebno upoštevati specifične socialno-kulturne, ekonomske in institucionalne kontekste. Najbolj splošni so (Ule, 2002):

- ✓ naraščajoče izobraževanje žensk in ekonomska avtonomija žensk;
- ✓ naraščajoče in visoke potrošniške aspiracije, ki ustvarjajo potrebo po drugem dohodku v gospodinjstvih, ki enako spodbujajo žensko participacijo na trgu delovne sile;
- ✓ povečano vlaganje v razvoj kariere pri obeh spolih, v tandemu z naraščajočo kompetitivnostjo na delovnem mestu;
- ✓ stroški in dostopnost stanovanj, tako za mlade družine, kot za gospodinjstva v nadaljnjih fazah oblikovanja družine;
- ✓ porast »postmaterialističnih« potez, kot so samoaktualizacija, etična avtonomija, svoboda izbire, tolerantnost do nekonvencionalnosti;
- ✓ večji poudarek na kvaliteti življenja s porastom nagnjenja za prosti čas, zabavo;
- ✓ umikanje od nepreklicnih obvez in želja po ohranjanju »odprte prihodnosti«;
- ✓ naraščajoča verjetnost ločitve in zato bolj previdno vlaganje v lastno identiteto.

Odločitev za družino je danes torej izjemno skrbno načrtovana in pretehtana odločitev, ki je odvisna od objektivnih in subjektivnih odločitev zanjo. Mladi se pri odločitvi za družino odločajo med prednostmi, ki jih prinaša družinsko življenje in prednosti samskega življenja. **Raziskave** med mladimi in mladimi družinami v **Sloveniji** kažejo, da se mladi ob začetku svojega odraslega in samostojnega življenja srečujejo s številnimi težavami in izzivi ter tehtajo in se odločajo na podlagi več dejavnikov (Černič Istenič, 1994; Stropnik, 2002; Ule, 2002; Ule 2003):

Spremenjena so pričakovanja glede kvalitete življenja. Večja je tendenca po bolj udobnem življenju. Mladi pa dajejo vedno večji pomen tudi lastni neodvisnosti in osebnem razvoju. Prav tako posameznik vedno več energije posveti lastni karieri ter osebni izpolnitvi.

Na drugem mestu so **ekonomski razlogi**. Med njimi predvsem nezadostni in negotovi dohodki. Po prepričanju mladih so ti visoki stroški prvenstveno namenjeni oskrbi otrok. Pereče so tudi slabe možnosti reševanja stanovanjskega vprašanja.

Raziskave obenem izrazito potrjujejo **normo pre-odgovornega starševstva**: starši želijo otrokom posvetiti obilo pozornosti, visoko kvaliteto življenja in ugodne ekonomske pogoje. Ustrezna vzgoja, pomoč otrokom v poklicni in življenjski promociji zahteva vedno več sredstev in naporov staršev. Predvsem pri ženskah je opaziti še vedno izredno močno ideologijo, da mora biti mati povsem samopožrtovalna v

odnosu do svojih otrok. Nekatere ženske čutijo močno obveznost do otrok, zato jim usklajevanje poklicnih in družinskih obveznosti povzroča emocionalni stres.

Vedno bolj pereče so tudi **težave pri usklajevanju poklicnega in družinskega življenja**. Težko je v vsakdanjem življenju usklajevati pomembnost požrtvovalnosti in kompetitivnost na delovnem mestu na eni strani in zahtevnosti starševstva na drugi strani. Spreminjajoč trg dela in negotovost vpliva tudi na zaskrbljenost mladih glede zmožnosti usklajevanja obojega – dela in družinskega življenja tudi v prihodnosti (pa ne samo finančno, temveč tudi časovno in glede »energije«), kajti sodobne generacije si postavljajo visoke standarde udobja in tudi odgovornosti.

Nezanemarljiva je tudi **problematika varstva otrok**, dostopnost in stroški vrtcev. V zadnjem času je zelo izpostavljena potreba po dlje časa odprtih vrtcih. Posebej pa velja izpostaviti tudi problematiko nesorazmerja med cenami vrtca in prejemki oz. plačami staršev.

Nizka rodnost je po mnenju strokovnjakov rezultat zavestnih odločitev za manjše število otrok, obenem pa tudi odlašanja z rojstvi pri mladih parih, kar ima za posledico, da se mnogo teh v prihodnosti načrtovanih rojstev nikoli ne zgodi. Strokovnjaki govorijo o **normi majhne družine**, ki naj bi bila primarni dejavnik rodnostnega obnašanja v Sloveniji (Černič Istenič, 1994). Poleg tega se v razvitem svetu in tudi pri nas vse bolj uveljavlja življenjski stil brez otrok (angl. childfree lifestyle oz. oznaka childless couple/person). V generacijah, rojenih od srede do poznih šestdesetih, je ta odstotek že okrog 20% in še narašča (Ule, 2002).

Potek spreminjanja ravni rodnosti v Sloveniji sledi podobnim družbenim trendom, kot potek spreminjanja rodnosti v večini evropskih in drugih industrijsko razvitih držav. Upadanje rodnosti pod nivo enostavnega obnavljanja prebivalstva pa ni rezultat ekonomskega stanja ampak v prvi vrsti spremenjenega načina življenja ljudi: spremenjeno organizacijo življenja v družini, spremenjeno družbeno vlogo ženske, spremenjenim odnosom do otrok in načrtovanja družine.

Raziskave kažejo na splošno **majhno motiviranost prebivalstva za rojevanje večjega števila otrok**. Velika večina oseb izraža normo majhne družine. Med njimi so **osebe z zelo različnimi socialno-ekonomskimi karakteristikami**, toda podobnimi stališči do otrok, prioriteta do posameznih področij življenja in ocenami življenjskih razmer.

Zakaj je norma majhne družine tako močno razširjena? Na življenje sodobnih ljudi, še posebej močno vpliva princip po katerem glavni kriteriji delitve dobrin temeljijo na poklicnem statusu posameznika in njegovi uspešnosti. Vrednotenju produkcijskih odnosov kot prioritarnih družbenih odnosov se tesno prilega razumevanje družbene organizacije reprodukcije kot izključno privatne zadeve. **Na odločitev za rojstvo otroka se gleda kot na izrazito privatno, intimno zadevo posameznika ali dvojice**, enako velja tudi za njihovo skrb in gmotno vzdrževanje otrok. Takšno razumevanje družbene organizacije reprodukcije je danes široko razširjeno v obliki doktrine »odgovornega starševstva«. Ta narekuje, **naj ima vsakdo samo toliko otrok, za kolikor je sposoben dostojno in v nekih mejah kvalitete življenja poskrbeti in si ob tem sam bistveno ne znižuje nivoja lastne blaginje**. Uresničitev teh zahtev je mogoča le takrat, ko ima mladi par za to izpolnjene ustrezne

pogoje: ekonomsko samostojnost, rešeno stanovanjsko vprašanje, socialno zrelost. Iz omenjenega izhaja, da imajo ljudje otroke izključno zase, za svoje lastno veselje. Pri odločanju zanje se ravnaajo v skladu z danimi materialnimi možnostmi ter po čisto osebnih, intimnih in interesnih potrebah, ki so predvsem čustvene in socialne narave. Družina, ki ustreza posamezniku, zadovoljuje njegove potrebe in interese ter bistveno ne znižuje njegove blaginje, je tako majhna družina. K temu se pridružuje občutje, da je posameznik z izpolnitvijo svoje osebne norme velikosti družine izpolnil tudi svojo dolžnost do drugih, do družbe.

Majhna družina lahko zadosti potrebam in zmožnostim posameznika, toda to nikakor ne drži za družbo kot celoto. Interes širše družbe (naroda, države) je namreč njena ohranitev in nemoteno funkcioniranje. To dvoje se lahko zagotavlja le z ustreznim, ustaljenim obnavljanjem prebivalstva, ki vodi do uravnotežene starostne strukture prebivalstva. Če torej drži, da je družinska norma pomemben dejavnik rodnostnega obnašanja našega prebivalstva, potem leži **rešitev problema neustrezne rasti prebivalstva v spremenjenih, višjih družinskih normah in z njimi povezanih vrednotah**.

Dejstvo je, da se število otrok zmanjšuje v razvitih družbah z visokim življenjskim standardom, zato ekonomski razlogi niso relevantni za upad rojstev. Ključno je spodbujanje oblikovanja družinskega življenjskega stila in temeljne lestvice vrednot v prid družine.

2 NAMEN IN TEMELJNE SMERNICE STRATEGIJE ZA DVIG RODNOSTI V RS

2.1 Namen strategije

Norme in vrednote so vtakane v institucionalno strukturo dane družbe in se izražajo prek nje. Iz tega sledi, da nosijo dejansko podlago za spremembe v normah in vrednotah samo spremembe v teh strukturah. Ukrepi, ki bi želeli spremeniti rodnostne norme in vrednote, morajo biti zato usmerjeni v obstoječe družbene institucije. Potrebno je vzpostaviti mehanizme za povezovanje in koordinirano delovanje med seboj ločenih sfer življenja: med »moderno« ter »postmoderno« družino in drugimi podsistemi družbe. Med njimi v našem primeru predvsem usklajevanje starševske in poklicne vloge. S to usklajenostjo pa so nenazadnje pozitivno povezane motivacije, norme in vrednote za večje število otrok.

Osnovno vodilo pri odločanju za vpeljavo ukrepov za zvišanje rodnosti v RS je predpostavka, da današnja organizacija sistema prebivalstvenega obnavljanja ni zgolj privatna zadeva dvojice, oz. njune družine, ampak je tudi javna zadeva. To pomeni, da je **potrebno odpraviti miselnost, po kateri je družina v teh zadevah sposobna povsem sama poskrbeti zase**. Družina je prva institucija, ki se ukvarja s kompleksnostjo in tveganji obnavljanja celotnega prebivalstva. Vendar tega bremena ni sposobna v celoti nositi sama, še posebej v določenih življenjskih obdobjih ne.

Na podlagi predstavljene statistike, raziskav ter strokovnega pogleda na problematiko je vlada RS oblikovala **temeljne smernice na podlagi katerih je oblikovala 5 temeljnih ciljev ter konkretne ukrepe za zvišanje rodnosti v RS**. Ukrepi družinske

politike, ki sledijo v nadaljevanju tega dokumenta, dvojno vplivajo na rodnost. Kratkoročno pomagajo tistim staršem, ki želijo še enega otroka, a ocenjujejo, da si ga ne morejo privoščiti. Dolgoročno pa spreminjajo rodnostne norme in vrednote, s tem ko pri ljudeh ustvarjajo občutek varnosti in zavest, da so otroci zaklad in vrednota celotne družbe in niso samo individualno zaželeni.

2.2 Temeljna smernica 1: Življenje je vrednota

Vlada RS sprejema temeljno stališče, da je življenje od trenutka spočetja do naravne smrti vrednota. Pri tem je potrebno poudariti, da je vrednota vsako življenje, tudi tisto, za katero se zdi, da ne odgovarja standardom, kriterijem in normam postavljenim s strani moderne družbe. Vsako življenje tudi na videz nepopolno ima smisel in ga je potrebno zaščititi. Potrebno je zaščititi tudi življenja najšibkejših, še posebej tistih, ki se sami ne morejo braniti.

2.3 Temeljna smernica 2: Družina je naše upanje

Vlada RS zagovarja stališče, da so trdne in trajne družine tiste, ki predstavljajo upanje za preživetje naroda. Družina je temelj družbene skupnosti, njene trdnosti in trdoživosti. Brez trdnih družin ni trdnosti družbe in ni dolgotrajnega razvoja.

Raziskave kažejo, da se pari, ki živijo v trdnih in trajnih partnerskih skupnostih lažje odločajo za večje število otrok, statistika pa jasno prikazuje, da se večinoma zakonski pari odločajo ne samo za rojstvo drugega, ampak tudi tretjega, četrtega in vsakega nadaljnjega otroka. Prav taki pari omogočajo zvišanje rodnosti na nivo enostavnega obnavljanja prebivalstva.

Na tem mestu vlada RS poudarja tudi dejstvo, da vrednoto za celotno družbo predstavljajo tudi osebe in pari, ki si želijo, vendar ne morejo imeti otrok. S svojo pozitivno naravnostjo do življenja zmorejo na svoj način bogatiti skupnost. Med drugim tudi s pomočjo tistim, ki življenje lahko dajo zanj pa ne zmorejo zadostno poskrbeti.

2.4 Temeljna smernica 3: Otroci so naša prihodnost

Vlada RS se zaveda, da so otroci naša prihodnost. Prav tako se zaveda pomembnosti reprodukcije prebivalstva Slovenije po naravni poti, za ohranitev naroda kot takega. Zato je potrebno, da se na vseh nivojih družba zaveda tega skupnega bogastva, ter sprejme vso odgovorno spoštovanje. Otroci so vrednota celotne družbe zato smo vsi, z vsakim svojim dejanjem odgovorni za vzgojo, izobraževanje in oblikovanje prihodnjih generacij.

3 TEMELJNI CILJI STRATEGIJE ZA DVIG RODNOSTI V RS

V nadaljevanju je predstavljenih pet temeljnih ciljev strategije za dvig rodnosti v RS, ki jih bo s številnimi ukrepi zasledovala vlada RS Slovenije v naslednjih letih. Pet ciljev zajema najosnovnejše in najpomembnejše problematike ter področja, ki so potrebna posebne pozornosti, če želimo spremeniti trend demografskega stanja R Slovenije v prihodnje.

3.1 Izboljšanje razmer za mlade družine in družine z več otroki

Vlada v RS z več ukrepi na področju družinske politike želi na prvem mestu izboljšati položaj mladih družin in družin z več otroki. Za gotovo prihodnost celotne skupnosti je potrebno povečati število rojstev in pogumno sprejeti posledice tega tudi na ravni širše skupnosti in celotne države.

Že dolgo je znano, da slab ekonomsko-socialni položaj ni konstantno stanje nekaterih družin, ampak periodični položaj skoraj vsake družine v določenem življenjskem oz. družinskem obdobju, še posebno po rojstvu drugega ali tretjega otroka (ali več) ter v obdobju starosti. Če torej velja, da je blaginja velike večine posameznikov povezana s spremembami v njegovih domačih razmerah, potem to dokazuje, da (post)moderne družine niso samozadostne. Družinam je potrebna podpora drugih družbenih institucij pri pokrivanju stroškov reprodukcije. Ta potreba je še zlasti izrazita pri mladih družinah, pri katerih je obseg osnovnih investicij še posebno širok. Starši so večinoma na mnogokrat negotovem začetku novega obdobja: služba, stanovanje, načrtovanje lastne družine. Otroci so tudi investicija in to dolgoročna. Ko se starši odločajo zanje, ocenjujejo svojo trenutno situacijo in potencialne možnosti za pokrivanje stroškov, ki jih prinašajo otroci v prihodnosti. Če pri tem lahko računajo le nase, na svoje omejene vire, se gotovo ne bodo odločili za večje število otrok. Ukrepi za dosego tega cilja so zato najbolj potrebni in najpomembnejši,

3.2 Vzpostavitev sistema za lažje usklajevanje družinskega in poklicnega življenja

Demografskim spremembam botruje tudi spremenjen način življenja ljudi. Nujnost današnjega časa je, da mora posameznik svojo pozornost in čas nujno porazdeliti tudi med druge družbene skupine in se ne more več večinsko posvečati le družini. Posamezniki niso več lojalni le svojemu ozkemu socialnemu krogu v družini, ampak tudi drugim družbenim skupinam, katerih člani so. In majhna norma družine je tako izraz uskladitve pravil obnašanja posameznika med konfliktnimi zahtevami njegovega okolja in kot taka ustreza potrebam različnih družbenih skupin. Pri tem pa je seveda najzahtevnejše prav posvečanje časa in pozornosti sami zaposlitvi, delavnemu mestu, ki mnogokrat zahteva od posameznika še kaj več kot le osemurni delavnik. Pri usklajevanju med temi različnimi družbenimi skupinami seveda nujno trpi družinsko življenje. Izpolnjevanje norme majhne družine dovoljuje posameznikom udeležbo v aktivnostih različnih družbenih skupin in prek tega omogoča zadovoljitev njihovih različnih potreb.

Na neugodne demografske trende, ki so posledica tudi tega dogajanja, pa ne smemo gledati, kot na bolezen družbe, ampak predvsem kot na posledico neustrezne prilagoditve družbe na nov način življenja ljudi. Zato vlada RS predlaga ukrepe za postopno vzpostavitev sistema, ki bi lajšala usklajevanje družinskega in poklicnega življenja.

3.3 Zmanjšanje umrljivosti in števila splavov

V slovenski družbi je poleg upadanja rojstev zaskrbljujoče tudi število prezgodnjih smrti, predvsem zaradi nesreč in samomorov. Prav tako zaskrbljujoče je še vedno veliko število dovoljenih splavov. Črne številke opozarjajo na to, koliko naših državljanov živi v stiski, v svoji okolici ne najde razumevanja in opore, ter se zato odloča za tako žalostne izhode iz stiske.

Vlada RS se zaveda teh problematik, ki težijo našo družbi in zato predlaga nekaj ukrepov, s katerimi se želi bolj približati državljanom v stiski in zmanjšati število ljudi, ki sprejemajo tako tragične odločitve.

3.4 Povečanje preventive in zdravja otrok, mladine in staršev

Analiza položaja otrok in mladine v Sloveniji je pokazala, da mlado populacijo pesti »nova zboleznost«, ki vključuje nezdravo uporabo prostega časa, motnje prehranjevanja in nezadostno telesno aktivnost, zlorabo drog in druge zasvojenosti, tvegano spolno vedenje, motnje duševnega zdravja in dobrega počutja (Černak Meglič, 2005). Znano je tudi, da vzorci obnašanja in navade iz zgodnjega življenjskega obdobja navadno ostajajo nespremenjene tudi skozi odraslo dobo in posredno vplivajo na tudi na težave pri oblikovanju trdnih partnerskih zvez, pri rojstvu otrok ali so celo vzrok za pojav neplodnosti.

Vlada RS se zaveda, da je treba spodbujati zdrav način življenja tako med starejšimi in odraslimi, še posebej pa je treba otroke in mladino vztrajno opozarjati na škodljive vplive nekaterih vedenjskih vzorcev in razvad ter na velik pomen spoštovanja lastnega zdravja in življenja. Zdravje in aktivnost mladega rodu je eden izmed temeljev obstoja našega naroda.

3.5 Vračanje družbe k osnovnim vrednotam: življenje, družina, otroci

Vlada RS se zaveda, da je potrebna konstantna osveščenost državljanov RS demografskih razmerah v RS ter družinski politiki, ki jo vodi vlada. Prav tako je s strani vlade, pa tudi s strani vseh javnih ustanov potrebna jasna in dejavna podpora osnovnim vrednotam: veselje do življenja in varovanje življenja, veličina družine, kot osnovne celice družbe ter neprecenljivo bogastvo, ki ga za posameznika in celotno družbo predstavljajo otroci. Pri podpori teh vrednot so seveda bistvenega pomena tudi sporočila medijev in stališča političnih strank, odnos učiteljev vzgojiteljev, ter drugih strokovnjakov do življenja in družine; stališča tistih, ki oblikujejo stanovanjsko

ter bivanjsko okolje in podobno, torej vseh tistih, ki oblikujejo standarde in norme obnašanja.

4 UKREPI STRATEGIJE ZA DVIG RODNOSTI V RS

4.1 Ukrepi za izboljšanje razmer za mlade družine in družine z več otroci

4.1.1 Uvedba premij za zgodnejše odločanje za otroka

Pristojni organ bo določil ugodnosti za čim zgodnejše odločanje za rojstvo otroka:

- a) dodatek k nadomestilu za starševski dopust za mamice mlajše od 24 let in dodatek za mamice, mlajše od 26 let.
- b) dodatek k nadomestilu za starševski dopust za starše, ki imajo naslednjega otroka prej kot v dveh letih in pol po rojstvu prejšnjega.

Dodatka se lahko ob izpolnjevanju pogojev seštevata.

4.1.2 Zmanjšati plačila za vrtec

Pristojni organ bo spremenil pravilnik o plačilih staršev za programe v vrtcih. Vsi tretji otroci v družini se uvrstijo v najnižji dohodkovni razred, vsi četrti in nadaljnji otroci se oprostitjo plačila za vrtec.

4.1.3 Reforma sistema financiranja vrtcev

Pristojni organ vlade RS bo izvedel reformo financiranja vrtcev, pri čemer bo reforma osredotočena na:

- a) Določitev zgornje višine cene oskrbnega dne otroka v vrtcu
- b) Zagotovitev primerne (ne previsoke) stopnje izobrazbe negovalk v jaslih in vzgojiteljic v starejših starostnih kategorijah otrok.

4.1.4 Zagotoviti ustrezen vzgojno-varstveni dodatek za otroke, ki niso vključeni v vrtec

Pristojni organ bo za otroke, ki niso vključeni v sistem organiziranega varstva predšolskih otrok zagotovil primerno vzgojno varstveni dodatek v višini, ki bo primerljiva vsaj z najnižjo subvencijo za otroke, ki so vključeni v organizirano predšolsko varstvo. Pri tem bo zagotovil ureditev, ki ne bo vzpodbujala dela na črno na področju otroškega varstva.

4.1.5 Postopno znižanje cen programov

Pristojni organ bo preveril dejansko povprečno dnevno zasedenost mest v različnih starostnih skupinah v vrtcih in ugotovil, ali je na tej podlagi potrebno prilagoditi normative, ki bodo še vedno ustrezali predpisanim standardom, ter s tem posledično znižati ceno programa na posameznega otroka. Nekateri podatki namreč kažejo, da je vsaj v določenih občinah povprečna dnevna zasedenost skupin v prvi starostni skupini le 60%, kar pomeni, da bi ob nespremenjeni kadrovski zasedbi v te skupine brez škode za kakovost programa lahko vključili več otrok in s tem znižali ceno na enega otroka.

4.1.6 Vzpodbujanje delodajalcev za odpiranje internih vrtcev

Pristojni organi RS bodo zagotovili pogoje, s katerimi bodo vzpodbudili delodajalce (predvsem večjih organizacij in podjetij) za odpiranje internih vrtcev.

4.1.7 Vzpodbujanje medgeneracijskega sodelovanja

Pristojni organi vlade RS poskrbijo za vzpostavitev sistema, ki bi omogočal boljše medgeneracijsko sodelovanje. Predvsem bo vzpostavilo pogoje na podlagi katerih bo težje zaposljiva generacija zainteresirana za vzpostavitev družinskih servisov (varovanje otrok).

4.1.8 Znižati stroške učbenikov in šolskih potrebščin

Pristojni organ bo v vse šole uvedel brezplačni učbeniški sklad za izposajo obveznih učbenikov. Znižanje stroškov se lahko izvede kot dejansko plačilo računa ali dela računa za nabavo delovnih zvezkov in predpisanih šolskih potrebščin ali s pavšalnim zneskom, ki se glede na povprečno ceno predpisanih učbenikov in šolskih potrebščin določi za vsak razred OŠ posebej.

4.1.9 Uvesti enotno subvencioniranje šolske prehrane

Pristojni organ bo uvedel enotno subvencioniranje prehrane v osnovnih in srednjih šolah ne glede na finančni položaj staršev. Prehrana bo sistemsko organizirana v srednjih šolah in dijaških domovih, saj še kako potrebujejo redno in kakovostno prehrano.

4.1.10 Zagotoviti subvencioniranje šole v naravi

Zagotovljeno bo subvencioniranje šole v naravi s strani Ministrstva za šolstvo in šport v višini polovične cene na posameznega otroka. Ministrstvo za šolstvo in šport določi tudi, katere šole v naravi so obvezna sestavina kurikulumuma in katere ne.

4.1.11 Zmanjšati stroške prevoza v šolo

Pristojni organ poskrbi zato, da se uvede enotno nizek prispevek staršev za prevoz učencev in dijakov v šolo, preostali del cene vozovnice pa plača država. Tako se zagotovi, da oddaljenost od kraja šolanja ne vpliva na dostopnost šolanja, še posebej ob dejstvu, da je v Sloveniji v povprečju kupna moč pada z oddaljenostjo od mestnih središč, kjer so šole.

4.1.12 Izenačitev regionalnih pogojev za stroške šolanja otrok

Pristojni organi vlade RS zagotovijo sistem s katerim se bodo izenačili regionalni stroški šolanja otrok (prevoz, malica,...). V sedanjem sistemu so namreč otroci (predvsem dijaki), ki so oddaljeni od večjih mest, kjer obiskujejo šolo, zelo depriviligirani in nimajo enakih možnosti za šolanje kot tisti, ki živijo v mestih.

4.1.13 Zagotovitev trga zemljišč in stanovanj

Pristojni organ poskrbi za zagotovitev trga zemljišč in stanovanj (tudi neprofitnih). Tako se omogoči, da cena stanovanj začne bistveno padati.

4.1.14 Progresivna odvisnost državne premije od števila otrok

Pristojni organ poskrbi, da postane državna premija Nacionalne stanovanjsko varčevalne sheme (NSVS) progresivno odvisna od števila otrok, ki jih varčevalec vzdržuje. Podobno bo morala biti od števila otrok odvisna tudi subvencionirana obrestna mera posojila na podlagi NSVS.

4.1.15 Uvedba prvega družinskega stanovanja za določen čas

Pristojni organ vzpostavi sistem preko katerega bodo mlade družine dobile možnost zelo poceni najemniškega stanovanja za določen čas, v katerem bodo imele s tem stanovanjem minimalne stroške in bi si lahko opomogle, da bi po preteku tega časa samostojno reševala svoje stanovanjsko vprašanje (najem, nakup s pomočjo posojila,). Stanovanja bodo razmeroma skromna in bo že s tem vzpodbujala k samostojnemu reševanju stanovanjskega vprašanja.

4.1.16 Zagotovitev zamenjave stanovanj

Pristojni organ vlade RS omogoči in vzpodbuja zamenjavo stanovanj med starejšimi brez družin v prevelikih stanovanjih ter mladimi družinami z otroki. To se omogoči s čimprejšnjo uvedbo davka na privatno lastnino, upoštevajoč število otrok, odpravo

zaščitnih ukrepov pred izpraznitvijo in večjo vlogo lastnikov, kar bo vplivalo na večjo zasedenost oz. izrabo obstoječega stanovanjskega fonda in na padec cen.

4.1.17 Pospešitev reševanja vlog za zazidljivost

Pristojni organ bo zagotovil pospešitev reševanja vlog za zazidljivost.

4.1.18 Zagotoviti boljšo izrabo kapacitet v mreži materinskih domov in varnih hiš

V Sloveniji deluje mreža materinskih domov, varnih hiš in zavetišč, v kateri sodeluje 14 različnih organizacij. Mrežo nevladnih organizacij sestavlja 8 materinskih domov in 10 zatočišč, ki so razpršene po celi Sloveniji. V vseh regijah po Sloveniji je trenutno na voljo okrog 270 bivalnih enot.

Pristojni organ bo vzpostavil učinkovit sistem izobraževanja in osveščanja s katerim bo vzpodbudil na eni strani visoko kakovost strokovnega dela ter po drugi strani racionalno izrabo kapacitet za vsem, ki to potrebujejo (nosečnice, mlade matere, mlade nosečnice v stiski).

4.1.19 Višina prispevkov delodajalca za pokojninsko in invalidsko zavarovanje zaposlene matere (ali očeta, če je edini hranitelj družine) z majhnimi otroki naj bo progresivno odvisna od števila otrok, ki jih vzdržuje

Pristojni organ s spremembo zakona o prispevkih za socialno varnost zagotovi da bo delodajalec pri plačilu prispevkov delodajalca za pokojninsko in invalidsko zavarovanje zaposlenih mater (ali očeta, če je edini hranitelj družine) predšolskih otrok, upravičen do popusta, ki bi bil odvisen od števila otrok, ki jih mati vzdržuje.

4.1.20 Pravice iz pokojninskega zavarovanja pogojene s številom otrok

Pristojni organ uredi zakonodajo na način da, namesto plačila premije ali dela premije za dodatno pokojninsko zavarovanje, država staršem v odvisnosti od števila otrok plačuje dodatne prispevke za obvezno dodatno pokojninsko zavarovanje (nadomestek za nekdanjo beneficirano delovno dobo), tako da bodo starši zaradi otrok na koncu imeli več zavarovalne dobe in bi se jim temu primerno zvišala odmerna stopnja.

4.1.21 Olajšave pri individualnem dodatnem pokojninskem zavarovanju

Pristojni organ na podlagi potrebnih sprememb omogoči, da bodo imeli starši olajšave pri plačevanju individualnega dodatnega pokojninskega zavarovanja glede na število otrok, saj ima več članska družina bistveno višje tekoče izdatke in starši

nimajo dovolj sredstev za plačevanje stroškov za individualno dodatno pokojninsko zavarovanje.

4.1.22 Najmanj ohranitev veljavnih olajšav za vzdrževane otroke

Glede na napovedano davčno reformo bo pristojni organ zagotovil, da bo skupen učinek davčne olajšave za vzdrževane otroke in otroškega dodatka ne glede na model reforme ostal vsaj enako univerzalen kot danes in najmanj na enaki ravni kot v veljavni ureditvi.

4.1.23 Uvedba skupne dohodninske napovedi

Pristojni organ uvede skupno dohodninsko napoved, ki bo omogočila transparenten finančni pregled prihodkov in odhodkov znotraj družine.

4.1.24 Uvedba davka na nepremičnine in premoženje

Pristojni organ bo zagotovil, da se z ukrepom obdavčevanja nepremičnin ne bo slabšal položaj mladih družin, socialno šibkih družin, ki so s težavo rešili svoj stanovanjski problem. Nujni življenjski prostor oziroma vsaj življenjski prostor otrok bo v celoti izvzet iz obdavčitve.

4.2 Ukrepi za vzpostavitev sistema za lažje usklajevanje družinskega in poklicnega življenja

4.2.1 Vzpodbude delodajalcem, ki za polni delovni čas zaposlujejo matere/očete po preteku starševskega dopusta

Pristojni organ bo zagotovil, da se delodajalcu, ki zaposluje mater ali očeta po izteku starševskega dopusta (npr. več kot 6 mesecev), država za čas enega leta povrne del prispevkov za socialno varnost, ki jih plačujejo za delavca delodajalci. Delež povrnjenih prispevkov za starša z enim otrokom naj znaša 60% prispevkov, z dvema otrokoma 80% prispevkov in s tremi ali več otroki 100% prispevkov in je navzgor omejen na delež višine prispevkov od povprečne plače. Delodajalec – prejemnik subvencij pa bo dolžan zagotavljati delo materi ali očetu po zaključku prejemanja subvencije še za najmanj enako dobo kot je znašalo prejemanje subvencije.

4.2.2 Vzpodbude delodajalcem za zaposlovanje staršev s skrajšanim delovnim časom

Pristojni organ se zaveže, da bo država delodajalcu, ki s skrajšanim delovnim časom zaposlujejo starše majhnih otrok do vstopa otroka v osnovno šolo, povrnila stroške

prevoza na delo do določenega zgornjega limita, stroške regresa za prehrano in polovico regresa za letni dopust pa v višini zneska v skladu z zakonom o višini povračil stroškov v zvezi z delom in nekaterih drugih prejemkov oz. v višini od zgornjega zneska, določenega z podzakonskimi predpisi.

4.2.3 Projekti za vzpodbujanje staršem naklonjenih podjetij

MDDSZ bo v okviru programov Equal, sofinancirala razvojno partnerstvo Mladim materam/družinam prijazno zaposlovanje, katerega cilj je zmanjšati prikrito diskriminacijo pri zaposlovanju mladih (potencialnih) staršev zaradi starševstva.

4.2.4 Prilagajanje programov vrtcev glede na potrebe okolja

Pristojni organ bo poskrbel, da se bodo javni vrtci s svojimi urniki bolj prilagodili potrebam staršev in otrok. Obenem bo poskrbelo za večje število vrtcev v bližini delovnega mesta staršev, v večjih urbanih središčih z velikim številom delovnih mest kot npr. v Ljubljani, Mariboru ipd. Vlada RS se namreč zaveda, da so družine, kjer starši delajo v oddaljenem kraju v resnici depriviligirane, predvsem kar zadeva časa, ki ga lahko preživijo skupaj.

4.2.5 Odpravljanje stereotipov o delitvi dela v gospodinjstvu

Vlada RS se zaveda, da spremenjen položaj žensk v družbi zahteva tudi novo prerazporeditev del med moškim in žensko pri gospodinjstvu in vzgoji otrok. Zato si bodo pristojni organi prizadevali za odpravljanje stereotipov o delitvi dela ter vzpodbujali enakomerno porazdelitev del v gospodinjstvu.

4.3 Ukrepi za zmanjšanje umrljivosti in števila splavov

4.3.1 Nacionalni program za preprečevanje samomorov

Pristojni organ bo v sodelovanju z drugimi resorji oblikovalo učinkovit nacionalni program za preprečevanje samomorov tako med mladimi, kot med starejšo populacijo. Vključeni bodo vsi resorni državni organi kot tudi nevladne organizacije, ki delujejo na tem področju.

4.3.2 Vzpodbujanje humanega in pozitivnega odnosa ginekologov do nosečnic in še nerojenega življenja

Pristojni organ poskrbi za osveščanje ginekologov o pozitivni naravnosti do nosečnic in še nerojenega otroka. Ginekolog naj nosečnici predstavlja oporo predvsem kot dober poslušalec ter vir prepotrebni informacij. Njegova zavzetost, izražena skrb ter pripravljenost na pogovor bo veliko pripomogla k zmanjšanju strahov in negotovosti. Napeljevanje k splavu je namreč etično in moralno nedopustno.

Ginekolog je dolžan materi sporočiti morebitne nepravilnosti ploda na human in uvideven način. Razložiti kaj lahko to pomeni za plod po rojstvu. Ginekologova glavna naloga naj bo vedno zagovarjanje življenja in ne nagovarjanje k splavu.

4.3.3 Vzpostaviti učinkovit sistem pomoči nosečnicam in mladim materam v stiski, ki razmišljajo o prekinitvi nosečnosti

Pristojni organi poskrbijo za celovit in učinkovit sistem pomoči materam, ki se ob začetku svoje nosečnosti znajdejo v stiski. Bodisi zaradi novice o lažjih ali težjih anomalijah ploda, bodisi zaradi drugih osebnih in družinskih težav, zaradi katerih premišluje o prekinitvi nosečnosti.

Pristojni organi zato uvedejo obvezne posvetovalnice in obvezni čas za razmislek pred dokončno odločitvijo glede nujnosti umetne prekinitve nosečnosti (npr. 1 teden). Med prvim obiskom pri ginekologu, ob katerem nosečnica izrazi željo po umetni prekinitvi nosečnosti in dejansko napotitvijo na poseg umetne prekinitve nosečnosti, bo moral biti predpisan čas (odvisno od trajanja nosečnosti), da bo nosečnica temeljito razmislila in se v tem času udeleževala obveznega svetovanja s strokovnimi delavci (psiholog, socialni delavec) ter se seznanila z oblikami pomoči (začasna namestitve, denarne pomoči idr.) in možnostmi namestitve otroka v primeru, če ga ne želi obdržati (rejništvo, posvojitve). Prav tako je nosečnicam, ki se zaradi kakršnihkoli razlogov odločajo za splav, potrebno jasno predstaviti dejstvo, da omenjeni poseg predstavlja znatno tveganje za nastanek ne samo fizičnih temveč predvsem psihičnih motenj. Potrebno je prenehati si zatiskati oči pred številnimi ženami, ki se po prekinitvi nosečnosti znajdejo v hudi duhovni in duševni stiski, ki se mnogokrat kažejo tudi v psihičnih motnjah.

4.3.4 Plačilo splava

Pristojni organ poostri standarde zdravniške komisije, ki obravnavajo predlagane splave. Država krije stroške splava samo v primeru, da je ta po oceni zdravniške komisije nujen za zdravje nosečnice. V nasprotnem primeru se prekinitve nosečnosti izvede na stroške nosečnice.

4.3.5 Vzpodbujanje posvojitve in rejništva

V izogib odločanju nosečnic za prekinitve nosečnosti in zaradi pomoči v težki situacijah bo pristojni organ vzpostavil sistem, s katerim bo vzpodbujal večje in hitrejše možnosti za posvojitve in rejništvo.

4.4 Ukrepi za povečanje preventive in zdravja otrok, mladine in staršev

4.4.1 Pripravljanje preventivnih programov za otroke in mladostnike

Pristojni organ bo spodbujalo in omogočalo stroki, da pripravlja vedno nove programe za otroke in mladostnike in izvaja projekte promocije zdravja, da bi ozavestila

prebivalstvo. Pri tem bo postavila v ospredje zdrave prehrabene navade, ustrezno telesno aktivnost, izogibanje vsem vrstam odvisnosti, kot so kajenje, uživanje alkohola, uživanje drog in podobno. Zdravju škodljivo je tudi nepremišljeno in včasih nezdravo sledenje modnim smernicam. Narava mode je minljivost in hitra menjava trendov, zato se le-ta ne ozira daleč v prihodnost in ne tehta posledic, ki jih povzročajo trendi. Pri tem je potrebno omeniti zlasti pretirano uporabo umetnih materialov, predvsem kar zadeva intimni del garderobe. Prav tako nevarno je dolgotrajna uporaba preozkih oblačil v predelu pasu in bokov, tako pri dekletih, kot pri fantih. Nevarna je tudi pretirano izpostavljanje nepokritih delov okoli pasu, predvsem pri dekletih, saj le-to lahko povzroči huda vnetna obolenja rodil in posledično neplodnost. V tem kontekstu ne smemo zanemariti niti tako moderne, pa vendar tako nevarne porjavelosti.

4.4.2 Izboljšati raven zdravstvenega varstva nosečnice in še nerojenega otroka

Pristojni organ bo poskrbelo za ustrezno zdravstveno varstvo nosečnice. Zmanjšalo bo čakalne vrste v specialističnih ginekoloških ambulantah ter zagotovilo bodočim materam enakovredno obravnavo tako v zasebnih specialističnih ambulantah kot v javnih zdravstvenih zavodih na ravni cele države.

Pristojni organ bo v sodelovanju z drugimi resorji tudi dosledno izvajalo preventivne akcije osveščanja ciljne skupine o zdravem načinu življenja in posledicah rizičnega vedenja matere in očeta, ki vplivajo na nerojenega otroka (kajenje, alkohol, prehrana, gibanje, droge,...). Potencialne matere pa bo osveščalo o zdravem načinu življenja že v času pred odločitvijo za nosečnost oziroma rojstvo otroka. Izobraževalo in informiralo bo mlade o posledicah nezdravega načina življenja, nezdrave prehrane, morebitne uporabe psihotropnih snovi, ki puščajo dolgotrajnejše posledice potencialnim staršem, tako bodočim očetom kot materam.

4.4.3 Zagotoviti ustrezno strokovno pomoč pri preventivi in zdravljenju neplodnosti

Pristojni organ bo vzpostavilo sistem preko katerega bo dostopna hitra strokovna pomoč vsem parom, ki želijo imeti otroke. Velik poudarek bo tudi na potrebni preventivi neplodnosti in izobraževalni programi za mlade.

4.4.4 Pozitiven odnos zdravstvenega osebja do nosečih žensk

Pristojni organ bo v sodelovanju z drugimi resorji osveščalo o pomenu pozitivnega odnosa do nosečnic in mladih mater tako ginekologe ter zdravstveno in ostalo osebje s katerimi le-te prihajajo v stik. Še posebej v primerih, ko morajo nosečnice ali mlade matere preživeti več časa znotraj bolnišnice. Zagotoviti učinkovito pomoč mladim materam s poporodno depresijo

Pristojni organ bo s svojimi aktivnostmi še opozarjalo na pojav poporodne žalosti ali celo depresije, ki je pri nekaterih nosečnicah zelo močno izražena.

4.5 Ukrepi za vračanje družbe k osnovnim vrednotam: življenje, družina, otroci

4.5.1 Seznajanje javnosti z ukrepi Vlade RS za spodbujanje rojstev

Vlada RS bo pripravljala redne tiskovne konference predsednika Vlade in pristojnih ministrov, na katerih bo seznanjala javnost z izvrševanjem ukrepov strategije za dvig rodnosti v RS. Obenem bo oblikovala spletno stran z demografskim stanjem v RS, posebej zbranimi ukrepi za spodbujanje rodnosti, ter z novostmi na tem področju. Prav tako bo vsak mlad poročen par (ali ob rojstvu prvega otroka) dobil brošuro z ukrepi za večjo rodnost.

4.5.2 Spodbujanje družinam prijazne družbe

Vlada RS bo vzpodbujala in podpirala vse dejavnosti in projekte, na kateremkoli področju življenja (mediji, izobraževanje, gospodarstvo,...), ki širijo zavest o demografskih problematikah, promovirajo in omogočajo družinam prijazno okolje, ter vzgajajo zavest o odgovornosti celotne družbe za dvig rodnosti v RS.

4.5.3 Vzpodbujanje nesenzacionalističnega poročanja medijev

Med mladimi v družbi je zaslediti mnenje o nesmiselnosti rojevanja otrok v tako nasilen, nepravilen in onesnažen svet, ki povzroča samo stisko, zapostavljenost, strah in trpljenje. Iz teh razlogov se bo vlada RS zavzemala za manj senzacionalistično in bolj realno poročanje medijev. Vzpodbujala bo poročanje tudi o pozitivni, lepi in vzpodbujajoči realnosti.

4.5.4 Organiziranje kampanje za promocijo vrednot: življenje, družina, otroci

Vlada bo z lastnimi projekti in s projekti nevladnih organizacij načrtno vodila dolgoročno kampanjo, s katero bo na vseh področjih javnega življenja promovirala vrednote, kot so veselje do življenja, pomembnost družinskega okolja ter bogastvo, ki ga za narod predstavljajo otroci.

4.5.5 Uvesti predmet, ki bo obravnaval etične norme in splošne civilizacijske vrednote

Pristojni organ bo v sodelovanju z drugimi resorji, na vseh vzgojno-izobraževalnih ravneh, bodisi kot nov predmet bodisi v okviru obstoječih predmetov, uvedlo oz. razširilo vsebine, ki dolgoročno vplivajo na naš razvoj. Gre za seznanjanje mladine o globalnih problemih in razvojnih trendih, o razvoju in kulturi soodvisnosti in osebne odgovornosti za druge ljudi, o spoštovanju življenja od spočetja do smrti, o etičnih in moralnih imperativih, medgeneracijska solidarnosti, vzgoji za družino, o dinamiki medosebnih odnosov, spoštovanju do drugih in drugačnih, ipd. Omenjene vsebine

bodo v vzgojno – izobraževalni sistem vgrajene glede na sposobnost razumevanja in zrelost otrok oz. mladine (npr.v osnovni šoli predstaviti določene vsebine na drugačen način kot v srednji šoli).

4.5.6 Uvesti predmet z demografskimi temami

Pristojni organ bo v okviru obstoječih predmetov (sociologije, geografije, spoznavanje narave in družbe) uvedlo vsebine, ki bodo mlade seznanile z osnovnimi demografskimi temami. Na eni strani gre za seznanjanje mladih s svetovnimi demografskimi trendi (prenaseljenost, depopulacija, nataliteta, mortaliteta, naravni prirast, migracije,...), po drugi strani pa za seznanjanje s trendi, ki vplivajo in redefinirajo evropski prostor in njene prebivalce, seveda s posebnim poudarkom na demografski razmerah Slovenije in verjetnih posledicah za našo državo.

5 MONITORING IZVAJANJA UKREPOV STRATEGIJE

V ta namen bo izdelan akcijski načrt s terminskim planom in finančnim o ovrednotenjem za vsako strategijo posebej.

Na podlagi akcijskega načrta bo ob koncu vsakega koledarskega leta Vlada RS predstavila javnosti stopnjo uspešnosti uresničevanja posameznih ciljev.

VIRI

IVZ – Inštitut za varovanje zdravja Republike Slovenije

SURS – Statistični urad Republike Slovenije

Eurostat – European Statistical System

Černak Meglič M.: Otroci in mladina v prehodno družbi. Analiza položaja v Sloveniji. Maribor: Ariste, 2005

Černič Istenič M.: Rodnost v Sloveniji, Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče, 1994.

Stropnik N.: Ekonomski položaj mladih družin. Gradivo MDDSZ. Ljubljana: Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve, 2002

Ule M.: Socialni položaj mladih družin. Gradivo MDDSZ. Ljubljana: Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve, 2002.

Ule M.: Mladi, družina, starševstvo. Ljubljana, Fakulteta za družbene vede, 2003.

Malačič J.: Demografske razmere in prebivalstvena politika v Sloveniji: Iz Jugoslavije v Evropsko Unijo. Naše gospodarstvo, št. 5-6 (2005). Str. 11-18.